

Medelstora städers växtkraft

Reglab
2 december 2013

Författare:
David Sundén
Carl von Utfall Danielsson

Copenhagen
Economics
Stockholm

CE

REG
LAB

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
1 Bakgrund	5
1.1 Vilka är de svenska medelstora städerna	5
1.2 Uppdrag och frågeställning	6
1.3 Metod: Tillväxtens anatomi	6
2 Tillväxten i medelstora städer i jämförelse med riket	10
2.2 Medelstora städers andel av den totala förvärvsinkomsten	11
2.3 Utvecklingen av förvärvsinkomsten per capita	11
2.4 Den årliga tillväxttakten i förvärvsinkomsten per capita	12
2.5 Tillväxten i de enskilda medelstora städerna	13
3 Tillväxtens anatomi för de medelstora städerna	20
3.2 Vilken betydelse har genomsnittlönen för tillväxten?	22
3.3 Vilken betydelse har sysselsättningen för tillväxten?	26
3.4 Vilken betydelse har arbetsstyrkans storlek för tillväxten?	30
Litteraturlista	34
A Bilaga A	35
B Bilaga B	41

Sammanfattning

Diskussionen kring regional utveckling och tillväxt domineras av frågeställningar om regionala tillväxtcenter, vad som driver storstädernas tillväxt och vad nycklarna till den regionala växtkraften är. Ett sådant fokus är naturligt och skapar förutsättningar för att finna framgångsfaktorer som kan överföras och tillämpas på mindre starka regioner så att dessa kan ges bättre förutsättningar för en starkare tillväxt.

Synen på vad som är en stark och tillväxtkraftig region eller kommun sammanfaller ofta med ett storstadsperspektiv eller närheten till en storstad. Storstadsbilden kan nästan ses som en förutsättning för att en region ska kunna bedömas få en god och varaktig tillväxt. Denna bild har dock förändrats i samband med att Reglab Danmark 2010 publicerade sin studie *Tillväxtens Anatomi*. Slutsatserna i denna studie visar på att de danska medelstora städerna växer betydligt och även bidrar till den nationella tillväxten. Rapporten förändrade kunskapsläget och inriktningen på debatten i Danmark kring små och medelstora kommuners tillväxtförutsättningar.

Hur ser tillväxtsituationen ut i de svenska medelstora städerna?

Copenhagen Economics, som även tog fram *Tillväxtens Anatomi* åt Reglab Danmark, har fått i uppdrag av Reglab Sverige att i ett första steg ge en deskriptiv bild över hur svenska medelstora städer växt historiskt.

Huvudfrågeställningarna är:

1. Hur har de medelstora svenska städer växt jämfört med riket?
2. Vad har drivit och hållit tillbaka de medelstora städernas tillväxt?

Vilka är de svenska medelstora städerna?

En medelstor stad är en kommun som varken är en del av en storstadsregion eller är en liten glesbygdskommun. Medelstora städer är oftast inte universitetsstäder eller regionala tillväxtcentrum. De kan vara kranskommuner eller residensstäder.

Exempel på medelstora städer är Ystad, Hässleholm, Skövde, Katrineholm, Borlänge, Örnköldsvik och Boden. Detta är några av de 50 kommuner i denna rapport som klassas som en medelstor stad.

Medelstora städer står på egna ben och växer i takt med riket

Tillväxten i de medelstora städerna har sedan 1993 följt riksgenomsnittet med undantag för en period mellan 1997 och 2001. Under denna period tappade många svenska kommuner mark gentemot Stockholms län, som under perioden växte extra kraftigt, till följd av att lönerna i Stockholm ökade starkare än i övriga Sverige. Om Stockholms län utesluts från riket så har de medelstora städerna växt i samma takt som resten av riket.

De medelstora städerna har även klarat sig jämförelsevis bra under den nuvarande krisen och lågkonjunkturen. Sedan 2008 har de växt i samma takt som riket.

De medelstora städerna är medelkommuner

De medelstora städerna kan sägas vara medelkommuner; de växer i takt med riksgenomsnittet i riket.

De medelstora städerna har behållit sin position över tiden och utvecklas i stort på samma sätt som riket i genomsnitt. Förutom inkomster och sysselsättning så har även många andra viktiga samhällsfaktorer utvecklats både i samma riktning och i samma takt som i riket. Till exempel har utbildningsnivån, arbetslösheten och andelen sysselsatta inom privat sektor i stort förändrats på samma sätt som i riket.

Jämfört med riksgenomsnittet har de medelstora städerna både 1993 och 2011

- Lägre förvärvsinkomster per capita
- Lägre genomsnittsinkomst
- Högre sysselsättningsgrad

De medelstora städerna är olika, men är varken bäst eller sämst

Gruppen medelstora städer är väl utspridd över Sverige geografiskt. På samma sätt kan skälen till att städerna växer i takt med riket sägas vara varierande. Det finns inga tydliga gemensamma drag som förklarar varför gruppen utvecklas som den gör. I vissa städer drivs tillväxten av en starkare löneutveckling, i andra städer är löneutvecklingen begränsande. I vissa städer har sysselsättningen utvecklats starkt, i andra har sysselsättningen fallit tillbaka och begränsat den ekonomiska tillväxten.

De medelstora städerna är medelkommuner med olika fördelar och nackdelar. De är dock varken bäst eller sämst i något avseende utan placerar sig i mellanskiktet av svenska kommuner.

Demografin är en gemensam återhållande faktor

En gemensam faktor som hållit tillväxten tillbaka är de demografiska förutsättningarna. Försörjningsbördan har till exempel ökat i snabbare takt i medelstora städer än i övriga riket. Flyttströmmarna visar även på att utflyttningen av yngre är betydligt högre i de medelstora städerna. Trots denna demografiska utmaning har städerna kunnat upprätthålla en lika hög tillväxt som riket i snitt.

Att den demografiska situationen varit återhållande för tillväxten och troligtvis även i framtiden kommer verka återhållande, visar att ett sätt att upprätthålla och öka tillväxten i de medelstora kommunerna är att försöka förbättra den demografiska utvecklingen. Ett sätt är att arbeta för att reducera utflyttningen från kommunerna av yngre och medelåldrade i medelåldern. Samtidigt kan åtgärder för att stimulera återflyttning vara en framgångsfaktor.

Kapitel 1

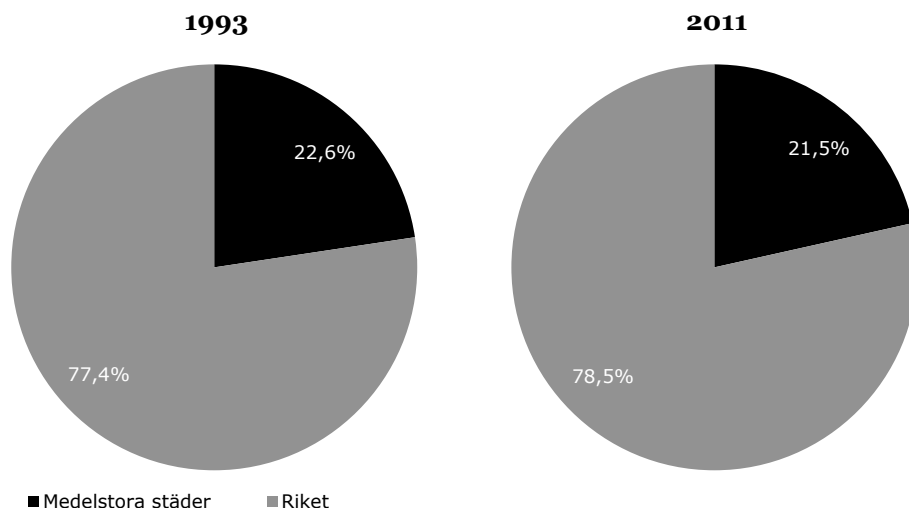
Bakgrund

Bilden av vad som är en stark och tillväxtkraftig region eller kommun sammanfaller ofta med ett storstadsperspektiv eller närheten till en storstad. Storstadsbilden kan nästan ses som en förutsättning för att en region ska kunna bedömmas få en god och varaktig tillväxt. Denna bild har dock förändrats i samband med att Reglab Danmark 2010 publicerade sin studie *Tillväxtens Anatomi*. Slutsatserna i denna studie visar att de danska mellanstora städerna har haft en betydande tillväxt och även bidragit till den nationella tillväxten. Rapporten förändrade kunskapsläget och inriktningen på debatten i Danmark kring små och medelstora kommuners tillväxtförutsättningar.

1.1 Vilka är de svenska medelstora städerna

Med medelstora städer avses här kommuner som varken är en del av storstäderna eller en del av storstädernas expansion. Medelstora städer är heller inte små glesbygdskommuner, de är oftast inte universitetsstäder eller regionala tillväxtcenter. De är kranskommuner eller residensstäder med en folkmängd på 25 000 till 80 000 invånare.

Figur 1 Andelen av den svenska befolkningen som bor i en medelstor stad

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Reglab Sverige har i denna studie klassat 50 kommuner som medelstora städer¹. Sammanlagt bor cirka en femtedel av Sveriges befolkning i en medelstor stad. Denna andel har varit relativt konstant sedan början av 1990-talet.

¹ Se Figur 2 över vilka kommuner som är inkluderade.

1.2 Uppdrag och frågeställning

Copenhagen Economics, som även tog fram *Tillväxtens anatomi* åt Reglab Danmark, har fått i uppdrag av Reglab Sverige att i en förstudie ge en deskriptiv bild över hur svenska medelstora städer växt historiskt. Förstudien kan senare komma att följas upp med en fördjupad analys som mer ingående försöker besvara frågan kring de små och medelstora kommunernas betydelse för regionernas utveckling.

Tillväxten i medelstora städer jämfört med riket

Den första frågeställningen i denna rapport är: Hur växer medelstora svenska städer i jämförelse med riket? Med tillväxt avses här tillväxten i förvärvsinkomster per capita.

Motivet till denna frågeställning är en okunskap i dagsläget om de medelstora städerna växer av egen kraft och om de bidrar till, eller begränsar, tillväxten på riksnivå. Inom ramen för denna frågeställning är det även intressant att se hur de medelstora städerna klarat av de senaste årens ekonomiska kris och lågkonjunktur.

Vad driver och begränsar tillväxten?

Den andra frågeställningen är: Vad har drivit och hållit tillbaka de medelstora städernas tillväxt?

Det finns ett antal faktorer som bestämmer och kan förklara tillväxten, dvs. *tillväxtens anatomi*. Olika kommuner ställs inför olika utmaningar för att fortsätta växa. Samtidigt har de även olika möjligheter. I denna rapport diskuteras tre olika förklaringsfaktorer som direkt avgör tillväxtens storlek:

1. Utvecklingen av lönerna
2. Utvecklingen av sysselsättningen
3. Utvecklingen av demografin

Frågeställningen här är om de medelstora kommunerna har gemensamma problem som håller tillväxten tillbaka eller om de har gemensamma möjligheter som stärker deras tillväxt.

Utöver dessa tre faktorer, *tillväxtens anatomi*, finns det även andra delar som påverkar möjligheterna för en kommun att växa. I denna rapport diskuteras övergripande betydelsen av flyttmönster, arbetslöshet, arbetsmarknadsstruktur och utbildningsnivåer.

1.3 Metod: Tillväxtens anatomi

I rapporten mäts ekonomisk tillväxt som tillväxt i förvärvsinkomst per capita i löpande priser.

Förvärvsinkomst som mått på inkomst från arbete

I måttet förvärvsinkomst² ingår bland annat inkomster från anställning, sjukpenning och andra förmåner, men inte kapitalinkomster. Förenklat kan därför förvärvsinkomsterna sägas återspegla kommuninvånarnas, eller nattbefolkningens, inkomster från arbete³.

Förvärvsinkomsten per capita som ett mått på kommuninvånarnas självförsörjningsgrad

Den samlade förvärvsinkomsten i en kommun ska räcka till att försörja alla kommunens invånare. Genom att dela den samlade förvärvsinkomsten med folkmängden fås förvärvsinkomsten per capita. Detta mått kan sägas uttrycka hur mycket medel det finns per person i kommunen och kan ses som ett mått på kommuninvånarnas självförsörjningsgrad. Ju högre förvärvsinkomst per capita desto mer medel finns för att försörja samtliga invånare.

Förvärvsinkomsten per capita kan delas upp i tre termer

Förvärvsinkomsten per capita kan delas upp i tre olika komponenter som beskriver olika delar av ekonomins utveckling i en kommun eller ett land. Denna så kallade dekomponering utgör *tillväxtens anatomi*, som gör det möjligt att beskriva varför en kommun växer, vilka faktorer som driver tillväxten och vilka faktorer som verkar begränsande. De tre delarna är

1. Genomsnittslönen per sysselsatt⁴
2. Sysselsättningsgrad⁵
3. Andel personer i förvärvsaktiv ålder⁶

Genom att studera de olika komponenterna går det att förstå vad som driver och håller tillbaka tillväxten av arbetsinkomsterna per capita i en kommun.

Om förvärvsinkomsterna per capita stiger i en kommun så kan detta förklaras på olika sätt. Till exempel kan detta bero på att genomsnittslönen stiger, att sysselsättningsgraden i kommunen har ökat eller att andelen personer i förvärvsaktiv ålder har stigit. Det finns naturligtvis olika kombinationer av detta. I vissa kommuner kan genomsnittslönen öka kraftigt och driva på tillväxten i förvärvsinkomsten per capita. En sådan utveckling kan dock kombineras med att till exempel sysselsättningsgraden faller i kommunen. Detta innebär att färre personer är sysselsatta och färre personer har en högre genomsnittslön. Detta begränsar kommunens tillväxt.

² Den sammanräknade förvärvsinkomsten består av de sammanlagda löpande skattepliktiga inkomsterna, vilket avser inkomster från anställning, företagande, pension, sjukpenning och andra skattepliktiga transfereringar. I sammanräknad förvärvsinkomst ingår inte inkomst av kapital.

³ I beräkningarna ingår endast förvärvsinkomsterna för personer mellan 20-64 år, dvs. ålderspensioner ingår till exempel inte.

⁴ Det exakta måttet som används är genomsnittlig förvärvsinkomst per sysselsatt.

⁵ Med sysselsättningsgrad avses här antalet sysselsatta (20-64) som andel av folkmängden (20-64).

⁶ Andel personer i förvärvsaktiv ålder beräknas som antal personer i förvärvsaktiv ålder (20-64) som andel av hela folkmängden.

Åtgärder för att stimulera tillväxten skiljer sig, beroende på svagheter

De tre delarna i tillväxtens anatomi återspeglar även tre potentiella huvudsakliga problemområden. Beroende på problemområde skiljer sig åtgärderna och de politiska instrumenten åt, för att lösa problemen eller för att ytterligare stimulera tillväxten.

Om tillväxten i förvärvsinkomsten per capita är svag på grund av att lönetillväxten är svag indikerar detta att kommunens problem ligger inom det näringspolitiska området. En svag lönetillväxt är sammankopplat med svag produktivitetstillväxt. Detta kan i sin tur till exempel kopplas till att många arbetstillfällen i regionen återfinns inom branscher med låg lönsamhet eller stark internationell konkurrens. Om produktivitetsutvecklingen i regionen är orsaken till att tillväxten i en kommun är svag bör därför analysen av de underliggande orsakerna riktas mot näringslivsstrukturen i kommunen och den omgivande regionen. Även åtgärderna som kan komma ifråga handlar om vad kommunen/regionen kan göra för att utveckla företagens villkor, funktionssätt och möjligheter till tillväxt.

Om tillväxten i förvärvsinkomsten per capita är svag på grund av att sysselsättningen i kommunen är svag, är de näringspolitiska frågorna viktiga för att skapa arbetstillfällen. Utöver detta kan det även finnas problem på arbetsmarknaden som begränsar sysselsättningen och dess utveckling. Exempel kan vara att det finns en dålig matchning mellan arbetskraften och efterfrågan på arbetskraft i regionen. En sådan situation kan uppkomma om näringslivet genomgår en strukturomvandling där till exempel ett större företag lägger ned, alternativt vid en lågkonjunktur där företagen är tvingade att rationalisera och friställa personal. När strukturomvandlingen är genomförd eller lågkonjunkturen är över kan företagen ha förändrat sin produktion, vilken kräver en annan typ av utbildning eller kompetens. Åtgärder i detta sammanhang kan vara kontinuerliga utbildningsinsatser för att upprätthålla invånarnas kompetens och öka matchningen på arbetsmarknaden. Svag tillväxt på grund av svag sysselsättning visar på att både näringslivs- och arbetsmarknadsfrågor behöver analyseras för att finna de underliggande orsakerna och vilka åtgärder som bör vidtas.

En svag utveckling av andelen personer i förvärvsaktiv ålder indikerar att den demografiska utvecklingen är det grundläggande problemet. Detta kan ha sin grund i åldrandeproblematiken, att antalet barn och ungdomar ökar relativt fort eller att antalet i förvärvsaktiv ålder utvecklas relativt svagt på grund av utflyttning. Även här är det viktigt att förstå vilken underliggande faktor som håller tillbaka tillväxten. Om det är att unga flyttar till utbildning kan åtgärderna till exempel vara att stimulera återflyttning, alternativt skapa möjligheter för att stanna kvar på orten och utbilda sig på distans. Om det är barnfamiljer som flyttar till bättre boendemiljöer kan åtgärderna omfatta byggprojekt, attraktivt boende eller förbättrad barnomsorg.

Den kommunala ekonomin och kommunens näringsliv analyseras inte

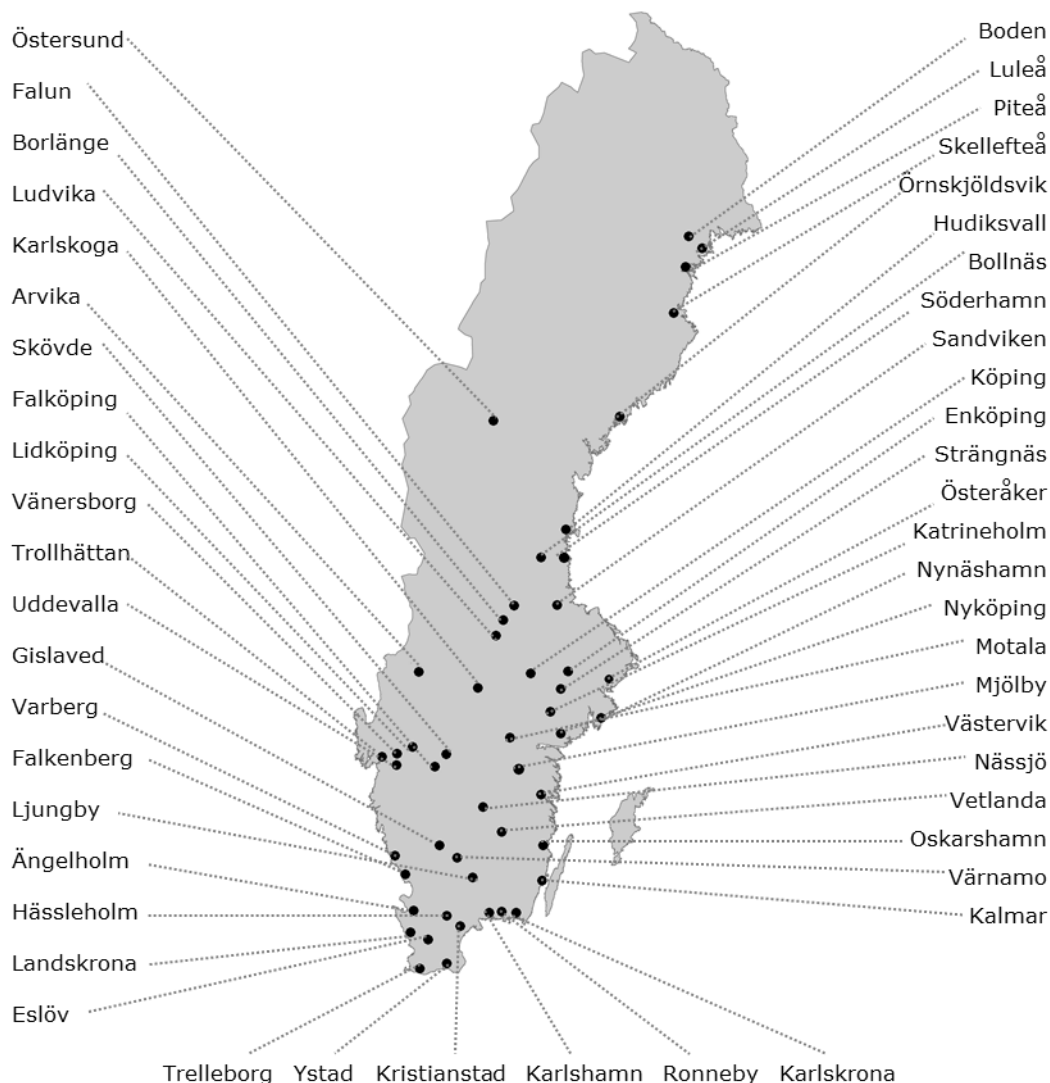
Förvärvsinkomsten per capita är inte ett mått på den kommunala ekonomins tillstånd. Måttet återspeglar arbetsinkomsterna hos de individer som bor i kommunen. Dessa inkomster kan kommunen beskatta. Även om invånarna i en kommun har mycket goda förvärvsinkomster betyder detta inte med nödvändighet att den kommunala ekonomin är välskött. Rapporten diskuterar därför inte de medelstora städernas kommunala ekonomi.

På samma sätt återspeglar inte rapporten de medelstora städernas näringsliv. Fokus är kommuninvånarnas inkomster och hur dessa utvecklats. Invånarna kan arbeta och verka i andra kommuner med starkt näringsliv men har valt att bo i en medelstor stad.

Data

I rapporten studeras en relativt lång tillväxtperiod – från 1993 till 2011. Data kommer från SCB och Arbetsförmedlingen.

Figur 2 Medelstora städer i studien

Not: Se [Bilaga A](#) för en lista över städerna som ingår i studien.

Källa: Copenhagen Economics

Kapitel 2

Tillväxten i medelstora städer i jämförelse med riket

Fyra perspektiv på tillväxten i de medelstora städerna

Tillväxten kan ta sig flera olika uttryck och mätas och åskådliggöras på olika sätt. Beroende på vilket perspektiv som används kan olika slutsatser dras. I de kommande fyra avsnitten visar vi på fyra olika sätt att beskriva tillväxt och hur de medelstora städernas utveckling förhåller sig till riket:

1. Medelstora städers andel av de totala förvärvsinkomsterna i Sverige
2. Utvecklingen av förvärvsinkomsten per capita
3. Årlig tillväxttakt i förvärvsinkomster per capita
4. Tillväxten i de enskilda medelstora städerna

Slutsatserna från denna analys är att de medelstora städerna kan sägas stå på egna ben och växa i takt med riket som helhet.

Tillväxten har sedan 1993 följt riksgenomsnittet, med undantag för en period mellan 1997 och 2001. Under denna period tappade många svenska kommuner mark gentemot Stockholms län, som under perioden växte extra kraftigt till följd av att lönerna i Stockholm ökade starkare än i övriga Sverige. Om man bortser från Stockholms läns effekt på hela rikets tillväxt ligger de medelstora städerna på samma nivå som resten av landet.

De medelstora städerna har även klarat sig jämförelsevis bra under den nuvarande krisen och lågkonjunkturen. Sedan 2008 har de växt i samma takt som riket.

Tabell 1 Förvärvsinkomster och tillväxt

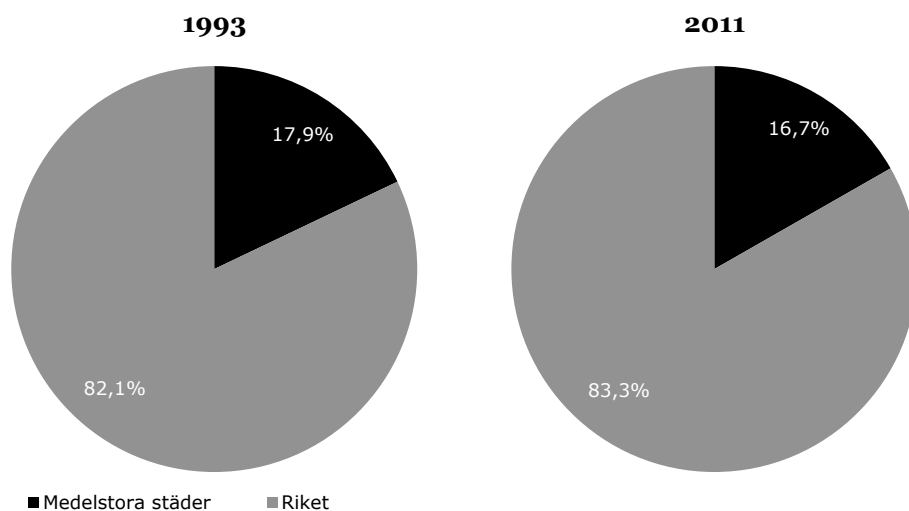
	Medelstora städer		Riket	
	1993	2011	1993	2011
Förvärvsinkomst per capita, kronor	85 000	149 000	88 000	160 000
Tillväxt i folkmängd (1993-2011), procent		0,1		0,5
Tillväxt i förvärvsinkomst per capita (1993-2011), procent		4,2		4,5

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB

2.2 Medelstora städers andel av den totala förvärvsinkomsten

Folkmängden i de medelstora städerna utgör 21,5 procent av den sammantagna folkmängden i Sverige 2011. Det vill säga drygt en femtedel av Sveriges befolkning bor i medelstora städer. Jämfört med 1993 har denna andel minskat med en procentenhet eftersom befolkningsökningen varit något långsammare i de medelstora städerna jämfört med riket som helhet.

Figur 3 Medelstora städers andel av total förvärvsinkomst

Not: [Note]

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

De medelstora städernas ekonomiska betydelse har minskat något

På samma sätt som det går att beräkna andelen personer som bor i de medelstora städerna går det att beräkna hur stor andel av de sammanlagda inkomsterna som tillfaller de medelstora städerna.

Under 1993 stod invånarna i de medelstora städerna för 18 procent av de totala förvärvsinkomsterna. Denna andel har minskat med en procentenhet till knappt 17 procent 2011. Minskningen i inkomstandelen kan därmed till stor del naturligt förklaras av att de medelstora städernas folkmängdsandel har minskat.

2.3 Utvecklingen av förvärvsinkomsten per capita

Ett alternativt sätt att se på tillväxten är att studera hur förvärvsinkomsterna per capita utvecklats över tiden, år för år.

Förvärvsinkomsten i de medelstora städerna har halkat efter

Den genomsnittliga förvärvsinkomsten var 1993 drygt 88 000 kronor i Sverige och 85 000 kronor i de medelstora städerna. Detta motsvarar en inkomstskillnad på 3,5 procent. Sedan dess har inkomsterna i de medelstora städerna halkat efter.

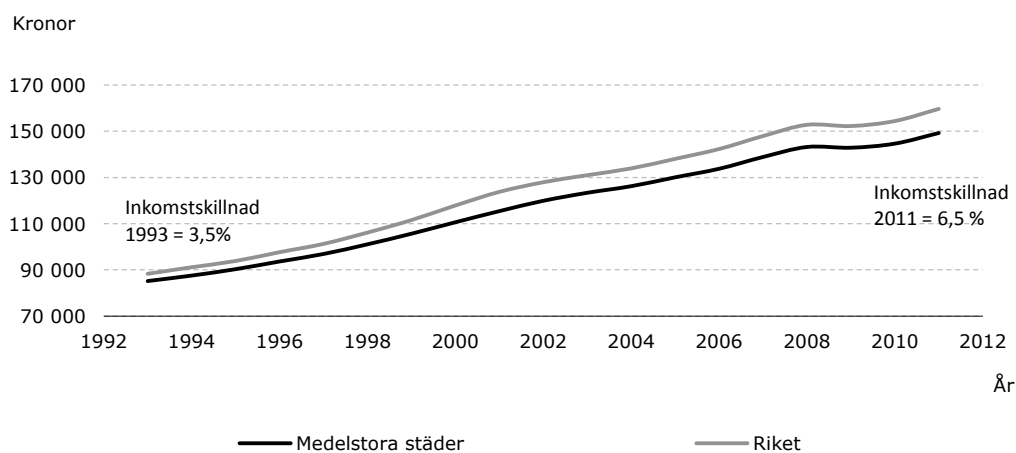
Tillväxten i riket var i genomsnitt 4,5 procent per år under perioden 1993-2011 och i de medelstora städerna 4,2 procent. Följden av den lägre tillväxten är att inkomstskillnaden ökat. År 2011 var förvärvsinkomsterna per capita i de medelstora städerna 6,5 procent lägre än genomsnittet i Sverige.

Tydliga spår av den ekonomiska krisen

Figur 4 visar på förvärvsinkomsternas utveckling i kronor över tiden. Bilden som framkommer är att de medelstora städerna kontinuerligt verkar tappa mark gentemot riket under hela perioden från och med 1993.

Det är även tydligt att både riket och de medelstora kommunerna påverkades av den ekonomiska krisen och lågkonjunkturen som inleddes 2008. I riket föll förvärvsinkomsterna per capita under 2009 och tillväxten under 2010 var mycket svag, endast 1,4 procent. Denna tillbakagång i inkomsterna är historisk och har inte någon motsvarighet under hela den studerade perioden. Under 2011 återhämtade sig tillväxten och var 3,4 procent. De medelstora städernas utveckling under dessa år var liknande rikets.

Figur 4 Förvärvsinkomst per capita 1993-2011, löpande priser

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB

2.4 Den årliga tillväxttakten i förvärvsinkomsten per capita

Den genomsnittliga årliga tillväxttakten var 4,5 procent för riket och 4,2 procent för de medelstora städerna. Genom att beräkna den årliga tillväxttakten per år kan tillväxtutvecklingen studeras mer ingående över tiden och ge en bild av hur förvärvsinkomsterna per capita växer från ett år till nästa. Figur 5 redovisar med vilken takt förvärvsinkomsterna växt per år och ger en något annan bild av tillväxten i de medelstora kommunerna.

De medelstora städerna växer i samma takt som övriga riket

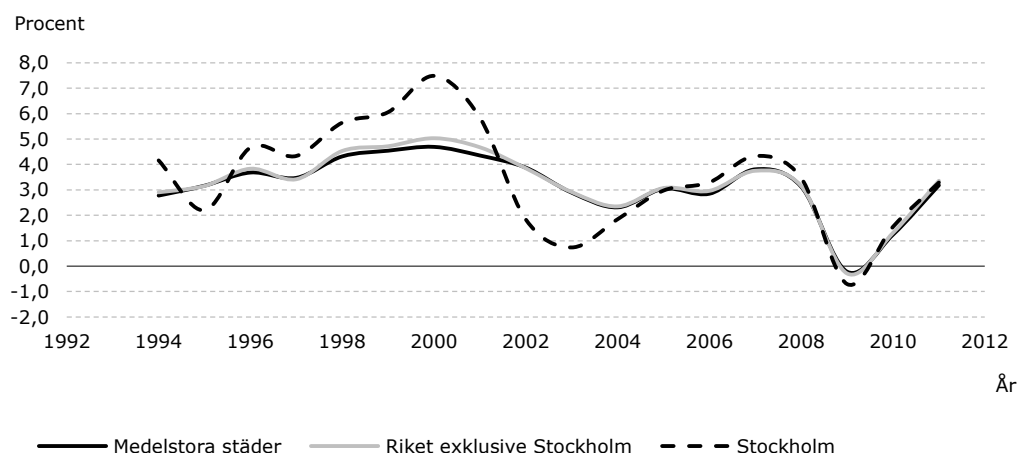
Under perioden 1996-2001 växte förvärvsinkomsterna per capita starkt i Stockholmsregionen. Orsaken till detta var att lönerna för de sysselsatta växte i snabbare takt i Stock-

holm än i andra regioner. Under 2000 växte till exempel förvärvsinkomsterna per capita i Stockholms län med närmare 8 procent.

Denna tillväxt, unik för Stockholmsregionen, förklarar även till stor del varför inkomstskillnaden mellan riket och de medelstora städerna ökade, från 3,5 till 6,5 procent mellan 1993 och 2011. Eftersom Stockholms län utgör en så pass stor del av riket som helhet, både befolkningsmässigt och ekonomiskt, får en stark inkomstutveckling i regionen tydligt genomslag även på riksnivå. Om Stockholmsregionen exkluderas från riket, så har tillväxttakten i de medelstora städerna och övriga riket varit i stort sett densamma.

Att inkomstskillnaden ökat över tiden beror således inte på att de medelstora städerna avviker från riksgenomsnittet i någon större utsträckning. Skälet är snarare att Stockholmskommunerna växte starkt under den senare delen av 90-talet och början av 2000-talet.

Figur 5 Årlig tillväxttakt i förvärvsinkomst per capita, 1994-2011

Not: Värden för kommuner i Stockholms län är uteslutna i "Riket exklusive Stockholm", med undantag för Österåker och Nynäshamn som även ingår i "Medelstora städer"

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

De medelstora städerna har klarat krisåren jämförelsevis bra

De medelstora kommunerna har ur ett tillväxtperspektiv klarat av den nuvarande ekonomiska krisen jämförelsevis bra. Även om förvärvsinkomsterna per capita föll under 2009 så var fallet inte kraftigare än i övriga riket. Utvecklingen sedan 2008 och under krisåren har varit likartad utvecklingen i övriga Sverige och de medelstora städerna har följt med i uppgången i inkomsterna under de senaste åren.

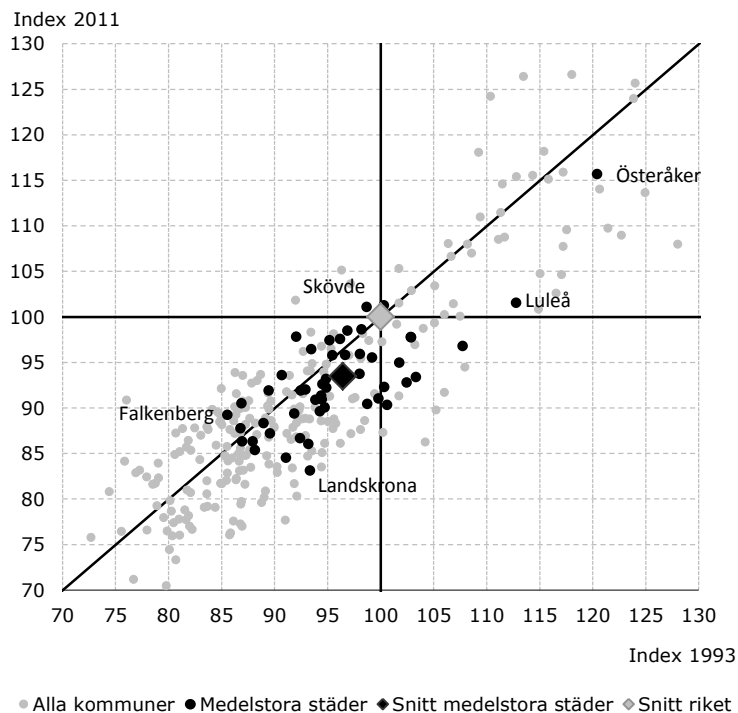
2.5 Tillväxten i de enskilda medelstora städerna

Inkomstskillnaden mellan riket och de medelstora städerna kan även uttryckas på ett alternativt sätt i form av indexvärden. År 1993 var inkomstskillnaden mellan de medelstora städerna och riket 3,5 procent. Detta kan även uttryckas som att inkomsterna i de

medelstora städerna var 96,5 procent av riksgenomsnittet, där riksgenomsnittet antas vara 100 ($100 - 96,5 = 3,5$). Inkomstskillnaden 2011 var 6,5 procent, vilket betyder att de medelstora städernas inkomster var 93,5 procent av genomsnittet på riksnivå 2011.

Figur 6 visar hur samtliga Sveriges kommuner placerar sig gentemot riket vad gäller förvärvsinkomst per capita för åren 1993 och 2011. Riket är referenspunkt och anges som index = 100 för båda åren. I Ruta 1 ges en närmare beskrivning av hur indexvärden beräknas och hur diagrammet ska förstås.

Figur 6 Medelstora städers förvärvsinkomst per capita 1993 och 2011, index 100 = riket

Not: Danderyd (index 150 1993, index 170 2011), Lidingö (137, 147) och Täby (142, 140) ligger utanför diagrammet.

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

De medelstora städerna har fallit tillbaka relativt riket

De medelstora städernas förvärvsinkomster per capita är relativt väl utspridda. Men relativt riket har huvudelen av städerna en lägre förvärvsinkomst per capita än riket både 1993 och 2011.

Figur 6 bekräftar bilden av att de medelstora städernas förvärvsinkomster per capita har halkat efter riket i genomsnitt. Av de 50 medelstora städerna låg 11 över riksgenomsnittet 1993 (dvs. till höger om indexvärdet 100 för 1993 i Figur 6). År 2011 var detta antal endast fyra (dvs. fyra kommuner ligger över indexvärdet 100 för 2011 i Figur 6). Detta bety-

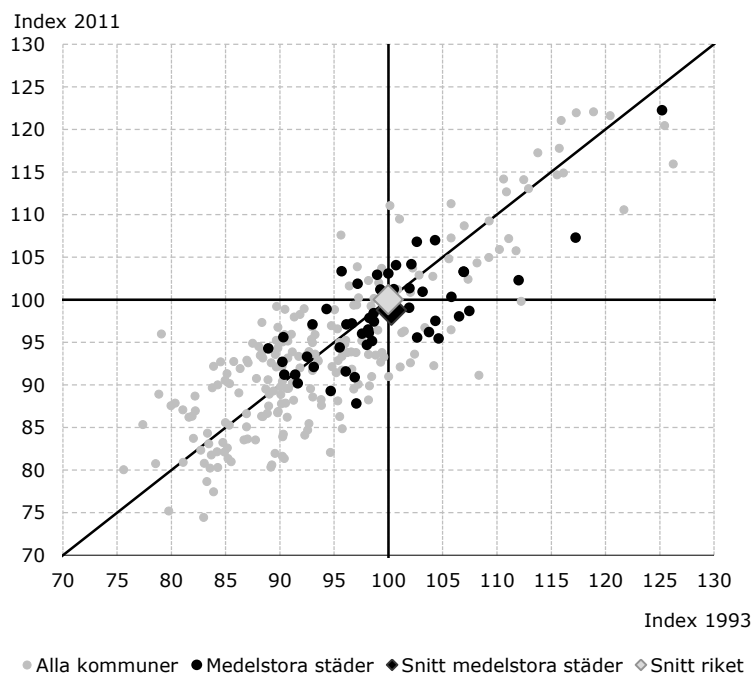
der att sju av de medelstora städerna sedan 1993 har haft en så pass mycket sämre tillväxt än riket att de hamnat under riksgenomsnittet 2011.⁷

Samtidigt har tillväxten i de medelstora städerna varit relativt svagare än i riket som helhet. Av de 50 medelstora städerna växte endast 14 städer snabbare än riket.⁸

Stockholmskommunerna väger tungt i riksgenomsnittet

År 1993 hade 65 av Sveriges samtliga kommuner en högre förvärvsinkomst per capita än riksgenomsnittet. Dessa 65 kommuner drog upp genomsnittet på riksnivå. Resterande del av kommunerna, 221 stycken, hade en lägre förvärvsinkomst per capita. Med tiden har detta antal minskat. År 2011 var antalet kommuner som drog upp genomsnittet på riksnivå endast 50. Orsaken till detta är att en större andel av förvärvsinkomsterna tillfaller ett allt mindre antal kommuner.

Figur 7 Medelstora städers förvärvsinkomst per capita 1993 och 2011. Index 100=riket exklusive Stockholms län

Not:

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

De underliggande faktorerna bakom denna utveckling är delvis demografiska och delvis ekonomiska. De kommuner som främst drar upp riksgenomsnittet är kommunerna i storstadsregionerna. Dessa kommuner har i stora delar haft en positiv demografisk utveckl-

⁷ Dessa sju kommuner är de som är placerade i den nedre högra kvadranten i Figur 6.

⁸ Dessa 14 kommuner är de som är placerade över 45-graderslinjen i Figur 6.

ing. Folkmängden har ökat och detta särskilt i arbetsföra åldrar, vilket medfört att en större andel av förvärvsinkomsterna tillfaller dessa kommuner. Samtidigt har löneutvecklingen även varit jämförelsevis stark, vilket ytterligare ökat kommunernas andel av de totala förvärvsinkomsterna.

Av de 50 kommuner som 2011 hade högre förvärvsinkomster per capita än riksgenomsnittet var 19 stycken Stockholmskommuner. Stockholmskommunerna är således överrepresenterade bland kommunerna med höga förvärvsinkomster. Tillväxten var dessutom betydligt högre i Stockholmsregionen under en period kring millennieskiftet. Detta betyder att analysen av utvecklingen av övriga kommuner i Sverige till stor del blir färgad av utvecklingen i Stockholm och att jämförelser med riket till stor del blir en jämförelse med Stockholms län.

De medelstora städernas är genomsnittskommuner

Genom att ta bort Stockholmskommunerna ur analysen går det att jämföra de medelstora städerna med rikets övriga kommuner. I Figur 7 har kommunerna i Stockholms län exkluderats från analysen. Bilden av de medelstora städerna blir då en annan. Jämfört med övriga kommuner så är de medelstora städerna medelkommuner. De har växt i samma takt som övriga kommuner och har i genomsnitt samma förvärvsinkomst per capita. Samtidigt är de varken bäst eller sämst, de ligger i medelskiktet.

Ruta 1 Den grafiska analysmetoden

I materialet omfattas 50 stycken kommuner som klassas som medelstora städer. För att på bästa sätt kunna åskådliggöra samtliga kommuner på samma gång och redogöra för hur varje kommun relaterar till både riket och till övriga kommuner har Copenhagen Economics utvecklat en grafisk metod.

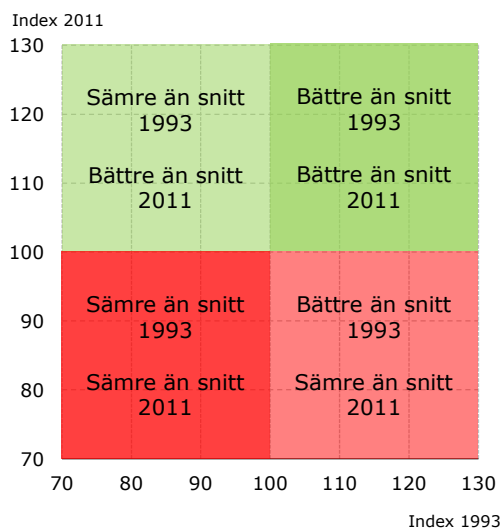
Denna grafiska metod innebär att man i ett och samma diagram kan relatera kommunen utgångsläge 1993 och kommunens slutläge 2011 både till riket och till de övriga kommunerna. Utöver detta går det även att avläsa vilken förändring som kommunen genomgått under perioden, till exempel i form av tillväxtakten.

Detta gäller bland annat för förvärvsinkomsten per capita. I detta fall beräknas förvärvsinkomsten per capita för Sveriges samtliga kommuner år 1993 och 2011. De beräknade värdena ställs i relation till riksgenomsnittet genom att indexera kommunens värde relativt rikets värde. Som exempel kan nämnas att den genomsnittliga förvärvsinkomsten per capita 1993 var 159 000 kronor i riket. I Stockholms stad var motsvarande siffra 201 000. Divideras Stockholms värde med rikets (multipliserat med 100) så får man ett indexvärde för Stockholms stad som är lika med 126. Detta betyder att förvärvsinkomsterna per capita är 26 procent högre i Stockholms stad än i riket 1993.

Genom att beräkna indexvärden för samtliga kommuner och för både 1993 och 2011 får vi en stor mängd uppgifter som kan illustreras i ett diagram.

I digrammet nedan kan man på den vågräta axeln utläsa de enskilda kommunernas indexvärde för år 1993. Kommuner som ligger till höger om 100 har ett högre värde än riksgenomsnittet 1993, dvs en högre förvärvsinkomst per capita. Kommuner till vänster om 100 har ett lägre värde.

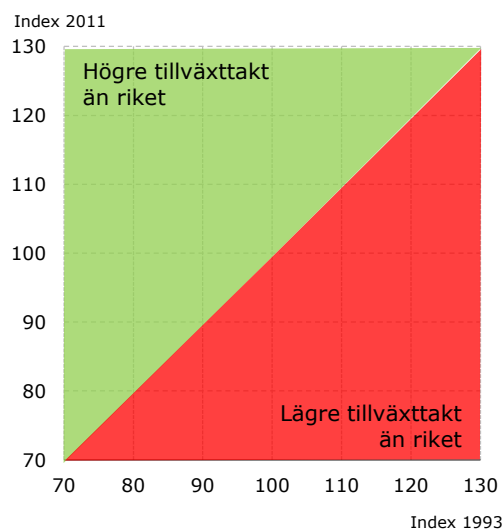
På den lodräta axeln går det att utläsa motsvarande siffra för 2011.

Med hjälp av fyrfältsfiguren nedan är det möjligt att dela upp kommunerna i fyra grupper eller fyra fält.

- 1 I det övre högra fältet återfinns de kommuner som både 1993 och 2011 ligger över riksgenomsnittet.
- 2 I det nedre vänstra fältet återfinns kommuner som ligger under riksgenomsnittet både 1993 och 2011.
- 3 I det övre vänstra fältet återfinns de kommuner som ligger under riksgenomsnittet 1993, men som växt om riket sedan dess och 2011 ligger över riksgenomsnittet.
- 4 I det nedre högra fältet återfinns de kommuner som 1993 låg över riksgenomsnittet, men som halkat efter och 2011 ligger under riksgenomsnittet.

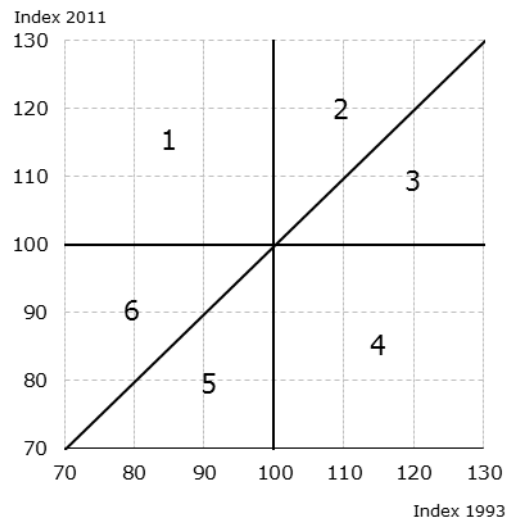
Utöver de fyra fälten är det även möjligt att med hjälp av en 45-graderslinje beskriva hur olika kommuner har växt i relation till riket. I diagrammet nedan har de kommuner som ligger ovanför 45-graderslinjen växt relativt starkare än riket i övrigt, medan de kommuner som ligger under linjen har haft en lägre tillväxt än riket. En kommun som ligger på eller nära 45-graderslinjen har samma indexvärde 1993 som 2011. Detta betyder att de växt i samma takt som riket och har således inte förändrat sin relativa position gentemot riket.

Genom att kombinera de två diagrammen får vi ett diagram som på ett överskådligt sätt visar hur en kommun utvecklats utifrån två kriterier:

- 1 Hur står sig kommunen relativt riksgenomsnittet 1993 och 2011?
- 2 Hur har kommunens tillväxt varit jämfört med riket?

Kommunerna kan på detta sätt delas upp i sex grupper enligt diagrammet nedan.

Tabellen nedan sammanfattar hur de respektive fälten ska tolkas.

Fält	Index relativt riket 1993	Index relativt riket 2011	Tillväxt relativt riket
1	Sämre än snitt	Bättre än snitt	Snabbare
2	Bättre än snitt	Bättre än snitt	Snabbare
3	Bättre än snitt	Bättre än snitt	Långsammare
4	Bättre än snitt	Sämre än snitt	Långsammare
5	Sämre än snitt	Sämre än snitt	Långsammare
6	Sämre än snitt	Sämre än snitt	Snabbare

Källa: Copenhagen Economics

Kapitel 3

Tillväxtens anatomi för de medelstora städerna

De medelstora städernas tillväxt i förvärvsinkomst per capita följer i stora drag utvecklingen i riket. De olika städerna har dock utvecklats på olika sätt. Vissa har växt snabbare, medan andra har växt långsammare. Vad beror detta på och finns det några gemensamma faktorer som driver eller begränsar tillväxten i de medelstora kommunerna?

För att förstå detta kan förvärvsinkomsten per capita delas upp i tre olika förklarande delar, eller tillväxtens anatomi.

Förvärvsinkomst per sysselsatt

Den första förklarande delen består av den genomsnittliga *förvärvsinkomsten per sysselsatt*, eller genomsnittsinkomsten. En högre genomsnittsinkomst bland de sysselsatta i kommunen innebär att förvärvsinkomsterna per capita är högre. En högre lönetillväxt per sysselsatt innebär även att förvärvsinkomsterna per capita kan växa i en högre takt.

Under perioden 1993 till 2011 växte i genomsnitt förvärvsinkomsterna per sysselsatt, eller genomsnittslönen, med 3,7 procent årligen i riket. De medelstora kommunerna växte något långsammare med 3,5 procent per år. Jämfört med riket har därför lönetillväxten i de medelstora kommunerna varit något svagare och hållit tillbaka tillväxten i förvärvsinkomsterna per capita.

Utvecklingen på riksnivå är dock starkt färgad av utvecklingen i Stockholmsregionen. En jämförelse av tillväxtförutsättningarna mellan de medelstora städerna och riket är därför till stor del en jämförelse med utvecklingen i Stockholms kommuner. Om man bortser från Stockholmskommunerna i analysen så har lönetillväxten i stort följt riket exklusive Stockholm. Ur detta perspektiv så har lönerna i medelstora kommunerna växt i samma takt som riket.

Två faktorer som kan påverka löneutvecklingen och förklara eventuella skillnader mellan de medelstora kommunerna och riket, är utvecklingen av utbildningsnivån och andelen personer som arbetar inom den privata sektorn. Med högre utbildningsnivåer kan genomsnittsinkomsten förväntas vara högre och utvecklas bättre med tiden. På samma sätt kan en högre andel personer som arbetar inom näringslivet förväntas medföra både högre arbetsinkomster och högre tillväxttakt.

Nivån för andelen högutbildade och andelen sysselsatta inom privat sektor skiljer sig mellan de medelstora städerna och riket. De medelstora städerna har dock utvecklats ungefär på samma sätt som riket, både vad gäller utbildningsnivå och andelen som arbetar inom det privata näringslivet. Ingen av dessa faktorer verkar därför ha bidragit eller begränsat tillväxten i de medelstora städerna jämfört med riket.

Andelen sysselsatta

Den andra förklarande delen är *andelen sysselsatta*. Denna term visar på hur många av kommuninvånarna i förvärvsaktiv ålder, 20-64, som är sysselsatta. En större andel sysselsatta innebär, allt annat lika, att fler personer har arbetsinkomster och kan försörja barn, ungdomar, äldre och andra invånare som inte är sysselsatta, och att förvärvsinkomsterna per capita är högre. Om andelen sysselsatta i en kommun ökar med tiden, bidrar även detta att till tillväxten blir högre i kommunen.

I riket var andelen sysselsatta 77 procent 2011 medan andelen i de medelstora städerna var 78 procent. Under perioden 1993 till 2011 ökade andelen sysselsatta både i riket och i de medelstora städerna med cirka 5,5 procentenheter. Både i riket och i de medelstora städerna bidrog således sysselsättningsutvecklingen till en högre tillväxt i förvärvsinkomsten per capita. Eftersom sysselsättningsutvecklingen varit likartad för både riket och de medelstora städerna kan sysselsättningen varken sägas ha drivit på eller hållit tillbaka tillväxten jämfört med riket.

Tabell 2 De medelstora städerna i jämförelse med riket

	1993		2011		Förändring 1993-2011	
	Medelstora städer	Riket	Medelstora städer	Riket	Medelstora städer	Riket
Förvärvsinkomst per sysselsatt, kronor	208 000	214 000	339 000	357 000	3,5	3,7
Sysselsättningsgrad, procent	72,4	71,4	77,9	76,7	5,5	5,3
Andel personer i förvärvsaktiv ålder, procent	56,7	57,8	56,5	58,2	-0,2	0,5
Andel sysselsatta i privat sektor, procent	52,6	54,7	62,9	66,7	10,3	12,0
Andel högutbildade, procent	8,6	11,1	19,4	24,6	10,8	13,5
Arbetslöshet, procent	6,9	6,2	7,6	6,7	0,7	0,5

Not: Förändringen i förvärvsinkomst är uttryckt i årlig tillväxttakt i procent. Övriga förändringar är uttryckta i procentenheter.

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB.

Andelen personer i förvärvsaktiv ålder

Den tredje faktorn är *andelen personer i förvärvsaktiv ålder*. Denna term visar på hur många av kommunens invånare som är i förvärvsaktiv ålder, 20-64 år, av samtliga invånare i kommunen. Om andelen barn, ungdomar och äldre är stor, betyder detta att relativt färre personer ska försörja dessa. Andelen personer i förvärvsaktiv ålder är en ren demografisk komponent som är direkt kopplad till utvecklingen av försörjningsbördan i kommunen.

Åldrandeproblematiken som många kommuner står inför påverkar därför i denna del tillväxten i förvärvsinkomsterna per capita. I kommuner där antalet äldre ökar fortare än

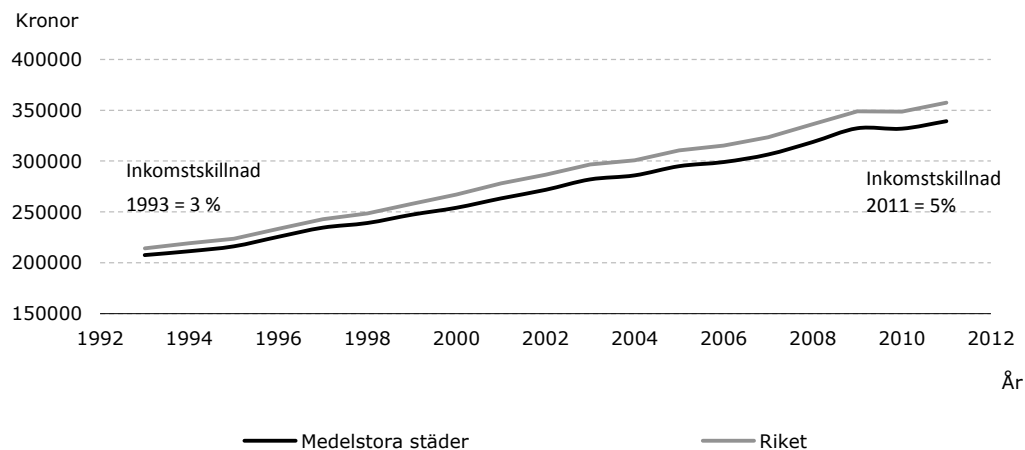
antalet personer i förvärsaktiv ålder ökar försörjningsbördan, vilket i detta fall medför att tillväxten i förvärsinkomsterna per capita hålls tillbaka.

I de medelstora städerna var andelen personer i förvärsaktiv ålder 56 procent 2011. Jämfört med 1993 har andelen minskat marginellt. På riksnivå har andelen dock ökat med en halv procentenhet. Detta betyder att den demografiska utvecklingen har varit något sämre i de medelstora kommunerna än på riksnivå och att detta begränsat tillväxten i de medelstora kommunerna något.

3.2 Vilken betydelse har genomsnittlönen för tillväxten?

Förvärsinkomsten per sysselsatt, eller genomsnittslönen, visar på hur stora arbetsinkomsterna är för de som är sysselsatta, i genomsnitt. Ju högre arbetsinkomster de sysselsatta i kommunen har desto mer medel finns för att försörja samtliga invånare i kommunen och därmed är förvärsinkomsterna per capita även högre. Utöver detta innebär även en högre lönetillväxt per sysselsatt att förvärsinkomsterna per capita kan växa i en högre takt.

Figur 8 Genomsnittlig förvärsinkomst per sysselsatt, löpande priser

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Lönetillväxten har begränsat de medelstora kommunerna jämfört med riket

Sedan 1993 har den genomsnittliga förvärsinkomsten per sysselsatt i riket ökat från 214 000 kronor till 357 000 kronor. Omräknat i tillväxttakt per år betyder detta att lönerna steg med 3,7 procent årligen i genomsnitt. För de medelstora kommunerna var den årliga tillväxttakten 3,5 procent. Den lägre tillväxten innebär att skillnaden i inkomst mellan riket och de medelstora kommunerna ökat från 3 procent till 5 procent mellan 1993 och 2011. Jämfört med riket har därför lönetillväxten i de medelstora kommunerna varit något svagare och begränsat tillväxten i förvärsinkomster per capita.

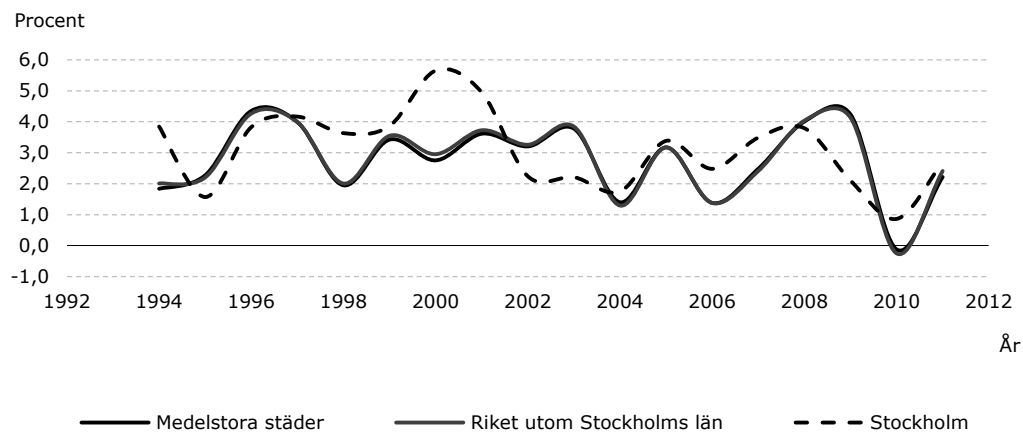
Utvecklingen i Stockholm kan förklara stora delar av skillnaderna

På samma sätt som för förvärvsinkomsterna per capita har Stockholmskommunerna en stor vikt i beräkningen av genomsnittsinkomsten per sysselsatt på riksnivå. Detta betyder att jämförelser mellan de medelstora kommunerna och riket till stor del är en jämförelse med utvecklingen i Stockholms län.

Om Stockholmskommunerna lyfts ur analysen får vi en annan bild, se Figur 9. Lönetillväxten i de medelstora städerna följer tillväxten för riket exklusive Stockholm. Detta betyder att skillnaden i tillväxt mellan de medelstora städerna och riket som helhet kan förklaras av löneutvecklingen i Stockholm.

I Stockholms län växte lönerna kraftigt runt millennieskiftet. Detta förklarar även den höga tillväxten i förvärvsinkomster per capita i Stockholm under denna period, som diskuterades i det föregående kapitlet.

Figur 9 Lönetillväxt 1994-2011

Not: Österåker och Nynäshamn ingår i "Medelstora städer" men inte i "Riket utom Stockholms län"

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

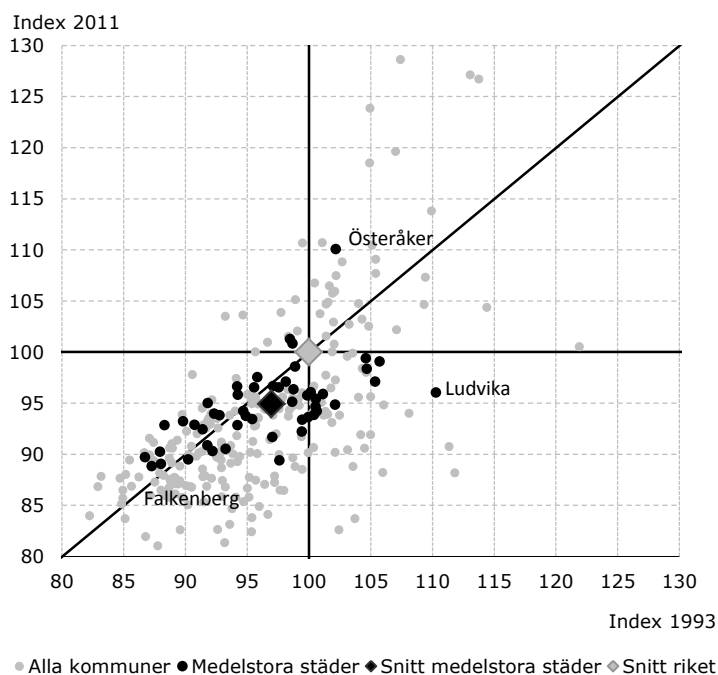
De medelstora städerna är medelkommuner

I huvuddelen av de medelstora städerna var lönerna lägre än riksgenomsnittet både 1993 och 2011, se Figur 10. Städerna ligger samlade på ett sådant sätt som visar att de i stora drag behållit sin position relativt riket.

I vissa medelstora städer har dock lönetillväxten varit högre än i riket. I Österåker var inkomsterna 2 procent högre än i riket 1993. Fram till 2011 växte dock lönerna starkt och var 10 procent högre 2011. Det omvända gäller för Ludvika där inkomsterna 1993 var 10 procent högre än riksgenomsnittet. Fram till 2011 tappade dock kommunen mark med en svag tillväxt och 2011 var lönerna 4 procent lägre än i riket.

Andra kommuner har i allt väsentligt växt i takt med riket och upprätthållit sin relativa position. Lönerna i till exempel Falkenberg var 89 procent av riksgenomsnittet 2011 som kan jämföras med 87 procent 1993.

Figur 10 Genomsnittslön 1993 och 2011. Index 100=riket.

Not: Danderyd (147, 187), Lidingö (130, 152) och Täby (120, 138) ligger utanför diagrammet.

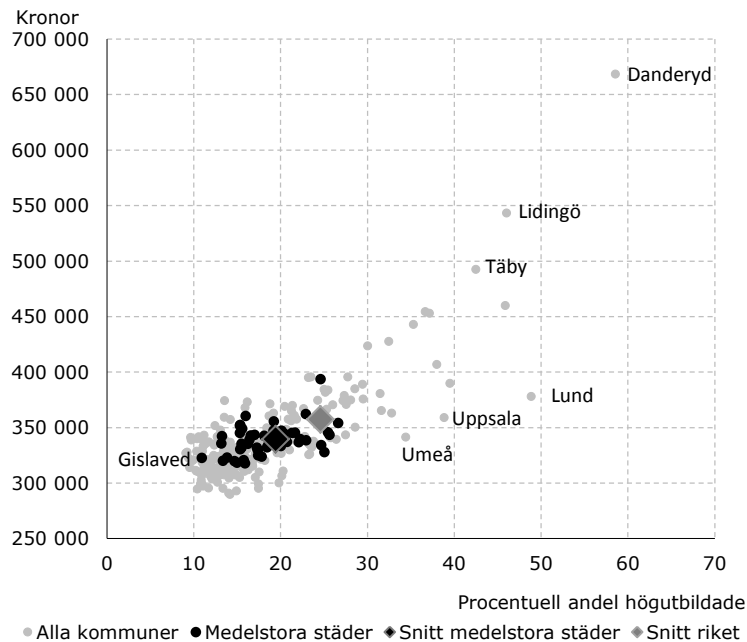
Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Utbildningsnivåns betydelse för tillväxten i genomsnittslönen

Det finns ett samband mellan utbildning och lönenivå; personer med högre utbildningsnivå har i genomsnitt även högre lön. På kommunal nivå innebär detta att kommuner med en högre andel högutbildade även har högre inkomster per sysselsatt, se Figur 11. Om utbildningsnivån ökar med tiden kan därför även lönenivåerna förväntas öka.

Andelen personer med minst tre års högskoleutbildning var 9 procent i de medelstora städerna 1993. Fram till 2011 fördubblades denna andel till 19 procent. Detta är en indikation på att utbildningsnivån har haft en positiv påverkan på lönenivåerna i de medelstora städerna och bidragit till lönetillväxten.

Ser man till hur utbildningsnivån utvecklats i riket så har andelen högutbildade ökat med 14 procentenheter under samma period, från 11 till 25 procent. Det vill säga andelen högutbildade har ökat något mer i riket än i de medelstora städerna. Andelen högutbildade kan därför inte sägas ha varit pådrivande för tillväxten i de medelstora städerna jämfört med riket. Snarare kan den sämre utvecklingen i utbildningsnivå ha verkat något begränsande för de medelstora städernas tillväxt.

Figur 11 Genomsnittslön och andel högutbildade 2011

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Anställda i privat sektor

På samma sätt som utbildningsnivån, kan andelen sysselsatta som arbetar inom privat sektor påverka tillväxten i genomsnittslönen. Orsaken till detta kan vara att lönerna inom privat sektor växer snabbare än i offentlig sektor. Kommuner som har en hög andel sysselsatta inom det privata näringslivet kan på detta sätt ta del av den högre tillväxten inom sektorn.

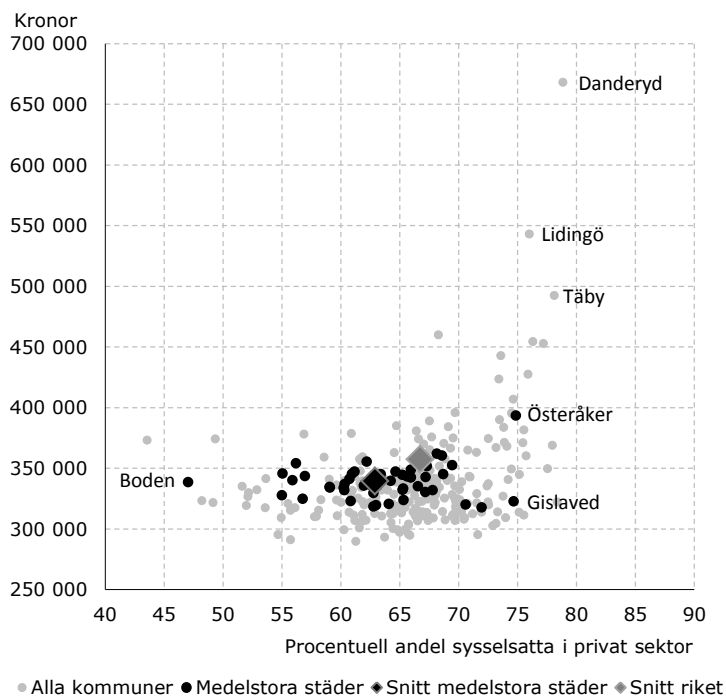
En annan orsak kan vara att lönerna inom det privata näringslivet generellt sett är högre än i offentlig verksamhet. Om delar av kommunens arbetskraft förflyttas från offentlig verksamhet till privata företag så kan detta medföra, inte enbart dessa personer tjänar mer, utan även att förvärvinkomsterna per capita stiger och bidrar till tillväxten i kommunen.

På kommunnivå verkar det finnas ett visst samband mellan andelen sysselsatta i privat sektor och genomsnittsinkomsten i kommunen. Detta samband visar dock inte på ett generellt samband där kommuner med en hög andel privat sysselsatta även har högre genomsnittliga inkomster per sysselsatt, se Figur 12. Sambandet är snarare att en hög andel sysselsatta inom näringslivet är en förutsättning för att genomsnittsinkomsterna ska vara höga. Det finns kommuner där andelen sysselsatta inom privat sektor är hög men där genomsnittsinkomsten inte skiljer sig nämnvärt från andra kommuner med lägre andelar. Exempel på kommuner där andelen privat sysselsatta är hög är till exempel Österåker och Gislaved. Lönerna är dock inte tillnärmelsevis lika höga som i Danderyd eller

Lidingö. I Gislaved är till exempel 75 procent sysselsatta inom den privata sektorn, men de har ändå lägre lönenivå än Boden där andelen privat sysselsatta endast är 47 procent.

Sedan 1993 har andelen sysselsatta i privat sektor i de medelstora kommunerna ökat med cirka 10 procentenheter⁹, vilket kan jämföras med en ökning på riksnivå med 12 procentenheter¹⁰. Andelen sysselsatta har således inte utvecklats nämnvärt annorlunda i de medelstora kommunerna än i riket och kan därför inte sägas ha varit varken pådrivande eller tillbakahållande för tillväxten i de medelstora kommunerna jämfört med riket¹¹.

Figur 12 Genomsnittslön och andel sysselsatta i privat sektor 2011

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

3.3 Vilken betydelse har sysselsättningen för tillväxten?

Under krisen på 1990-talet försvann cirka 600 000 arbeten under några få år¹², vilket medförde att sysselsättningsgraden var relativt låg. Efter detta ökade sysselsättningen och sysselsättningsgraden i både de medelstora städerna och riket starkt, till följd av den goda konjunkturutvecklingen mellan 1997 och 2001. Efter att den nuvarande ekonomiska kri-

⁹ Ökningen i andelen sysselsatta i privat sektor gick från 53 till 63 procent i de medelstora städerna.

¹⁰ Ökningen i andelen sysselsatta i privat sektor på riksnivå gick från 55 till 67 procent.

¹¹ Sambandet mellan förändringen i andelen sysselsatta i privat sektor och tillväxten i förvärvsinkomst per sysselsatt är svagt, se Figur B.1. i appendix B.

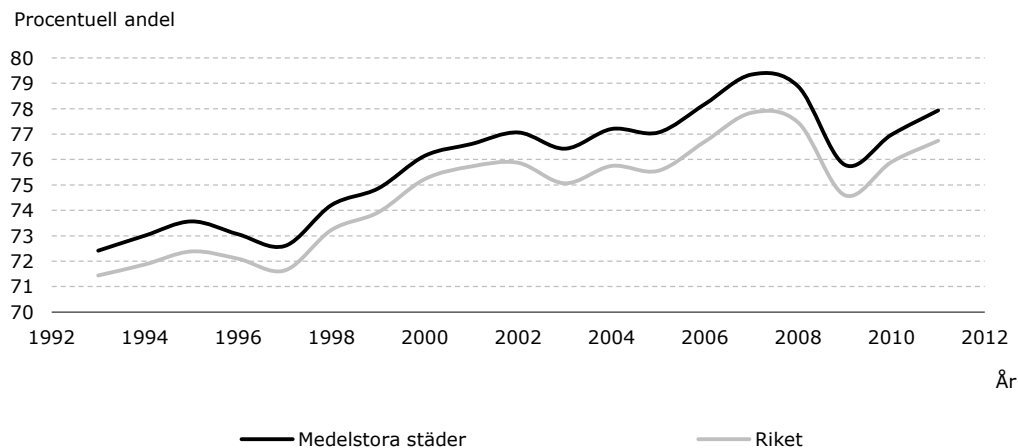
¹² Arena för tillväxt (2012) – Sveriges nya geografi 2012

sen inleddes 2008 föll sysselsättningsgraden snabbt, men har sedan dess återhämtat sig och är ökande, se Figur 13.

Sysselsättningen har utvecklats likartat i de medelstora kommunerna som i riket

Sysselsättningsgraden är visserligen högre i de medelstora städerna än i riket, men under perioden 1993 till 2011 har utvecklingen i de medelstora städerna följt utvecklingen i riket nära. Som helhet kan därför inte sysselsättningsgraden i de medelstora städerna sägas vara varken bidragande eller återhållande för tillväxten i relation till utvecklingen i riket. De medelstora städerna har ur detta perspektiv haft likartade förhållanden som riket.

Figur 13 Sysselsättningsgrad 1993-2011, 20-64 år

Not: Sysselsättningsgraden är beräknad som antalet sysselsatta som andel av folkmängden i förvärvsaktiv ålder 20-64 år.

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB.

Storstäderna har lägre sysselsättningsgrad

Att de medelstora städerna ligger över riket förklaras av att storstäderna drar ner riksgenomsnittet. Större städer har en lägre sysselsättningsgrad, dels på grund av att de ofta har en högre andel studenter, dels på grund av att de har en högre andel inflyttade från utlandet. Båda dessa befolkningsgrupper tenderar att i allmänhet ha en lägre sysselsättningsgrad.¹³

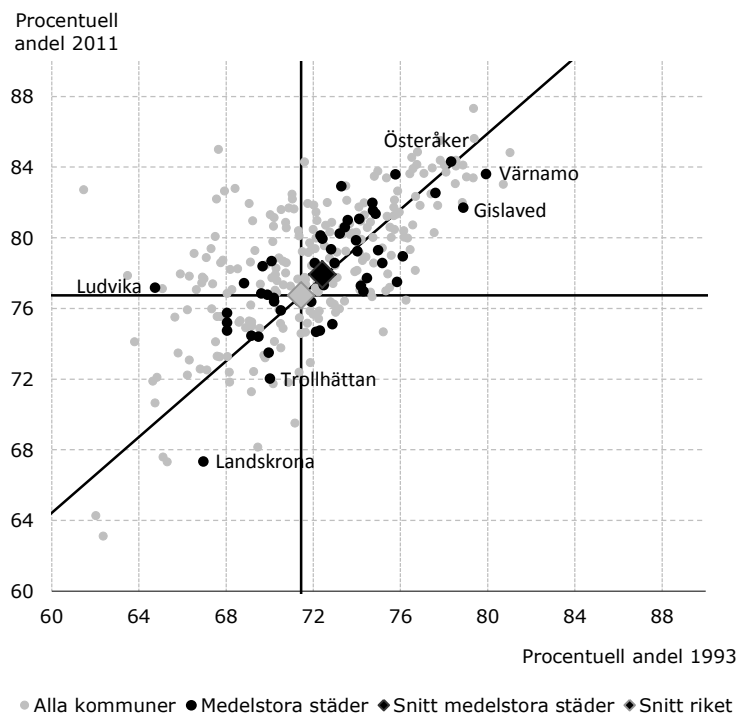
Den genomsnittliga sysselsättningsgraden i riket var 71 procent 1993 och har ökat till 77 procent 2011. För de medelstora städerna var sysselsättningsgraden 72 procent 1993 och 78 procent 2011.

Sysselsättningsgraden är varken drivande eller återhållande

Bland de medelstora städerna är sysselsättningsgraden högre framför allt i storstädernas kranskommuner, till exempel i Österåker där 84 procent av befolkningen i förvärvsaktiv

ålder var sysselsatt 2011. Några av de medelstora städerna i Småland har även höga sysselsättningsgrader: Värnamo med 84 procent, Ljungby med 83 procent och Gislaved med 82 procent 2011. I dessa städer har dock ökningen i sysselsättningsgrad inte varit lika stark som i riket.

Figur 14 Sysselsättningsgrader 1993 och 2011

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Även om flera av de medelstora städerna utvecklats mycket positivt vad gäller sysselsättning så har andra städer fallit tillbaka och haft en sämre utveckling än riket. I både Landskrona och Trollhättan har sysselsättningsutvecklingen inte bara varit den svagaste bland de medelstora kommunerna, de har även de lägsta sysselsättningsgraderna i gruppen. I sådana städer har sysselsättningsutvecklingen varit begränsande för tillväxten i förvärvsinkomsterna per capita, jämfört med riket.

Eftersom sysselsättningsutvecklingen varit liknande den i riket, i snitt, kan sysselsättningen varken sägas ha drivit på eller hållit tillbaka tillväxten för de medelstora städerna som helhet. De medelstora städerna har olika förutsättningar, vilket exemplifieras av tre så skilda kommuner som Österåker, Trollhättan och Ludvika där sysselsättningsutvecklingen och nivån skiljer sig betydligt.

Arbetslöshetens påverkan

Sysselsättningsgraden är ett mått på hur väl arbetsmarknaden fungerar i olika kommuner och som är direkt kopplat till tillväxten i förvärvsinkomsten per capita. Ett annat mått är arbetslösheten i kommunen. Invånarna i förvärvsaktiv ålder kan delas upp i sysselsatta, arbetslösa och personer utanför arbetskraften. Hur arbetslösheten utvecklas kan därför delvis förklara utvecklingen antalet sysselsatta och i förlängningen hur tillväxten i kommunen utvecklas.

Tabell 3 Arbetslöshet i utvalda medelstora städer

Kommun	Arbetslöshet, procent		Förändring (procentenheter)
	2000	2011	2000-2011
Störst ökning			
Gislaved	3,0	7,3	4,3
Motala	6,0	9,8	3,8
Värnamo	3,0	6,3	3,3
Störst minskning			
Ludvika	9,4	6,9	-2,5
Borlänge	8,6	6,6	-2
Hudiksvall	9,8	8,2	-1,6
Högst arbetslöshet 2011			
Landskrona	8,5	11,6	3,1
Trollhättan	7,8	10,7	2,9
Söderhamn	9,6	10,2	0,6
Lägst arbetslöshet 2011			
Österåker	2,3	3,3	1
Vetlanda	4,3	4,8	0,5
Varberg	6,6	5,1	-1,5

Källa: Copenhagen Economics baserat på Arbetsförmedlingen

Arbetslösheten har ökat i både de medelstora städerna och i riket mellan 2000 och 2011. Ökningen var 0,7 procentenheter i de medelstora städerna medan arbetslösheten ökade med 0,5 procentenheter i riket.

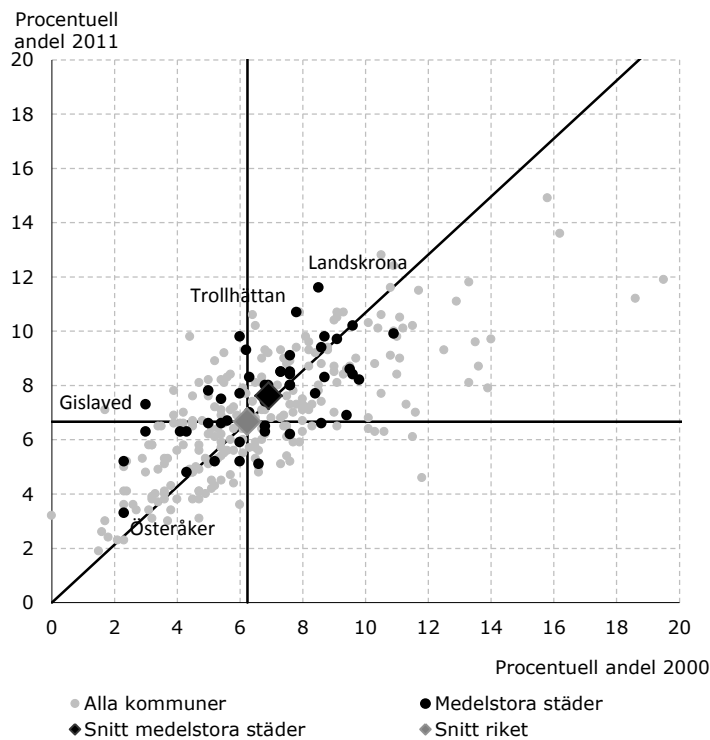
I 35 av de medelstora städerna har arbetslösheten ökat mer jämfört med riket. De kommuner där arbetslösheten ökat mest är Gislaved, Motala och Värnamo. Samtidigt har arbetslösheten minskat kraftigt i flera kommuner såsom Ludvika, Borlänge och Hudiksvall. I dessa kommuner verkar den lägre arbetslösheten även resulterat i en högre sysselsättningsgrad, vilket bidragit till tillväxten.

Högst arbetslöshet 2011 återfinns i kommuner såsom Landskrona och Trollhättan och Söderhamn. Dessa kommuner har även en relativt låg sysselsättningsgrad.

Lägst arbetslöshet har Österåker, Vetlanda och Varberg som även har höga sysselsättningsgrader.

I allt väsentligt så avviker varken nivåerna eller förändringen i arbetslösheten i de medelstora kommunerna från riksgenomsnittet. De medelstora städerna är väl utspridda och det finns inga gemensamma drag som kan sägas bidra eller begränsa tillväxten. De olika städerna har olika förutsättningar, vilket avspeglas i de skilda utvecklingarna i arbetslöshet.

Figur 15 Arbetslöshet 2000 och 2011

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

3.4 Vilken betydelse har arbetsstyrkans storlek för tillväxten?

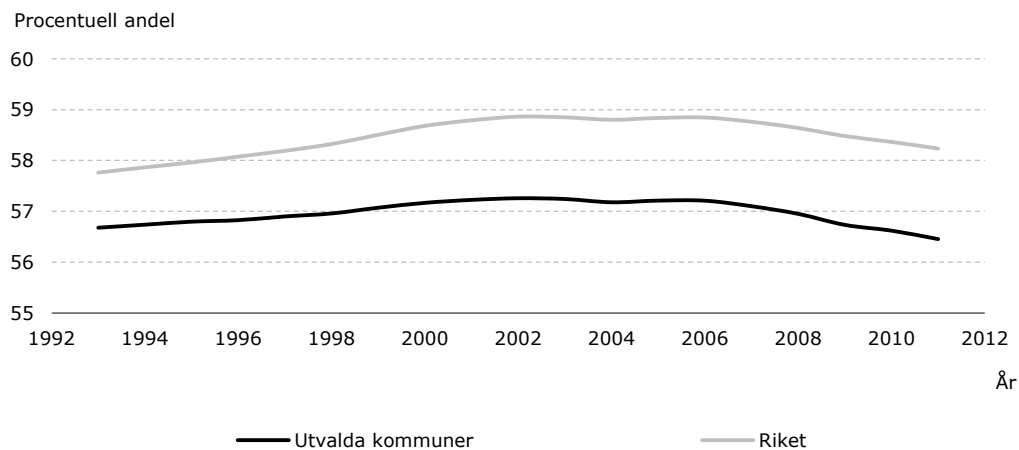
Försörjningsbördan i riket förväntas öka framöver. Detta betyder att antalet barn, ungdomar och pensionärer i relation till antalet personer i förvärsaktiv ålder ökar. Försörjningsbördan är ett alternativt sätt att uttrycka hur stor andel av folkmängden som är i förvärsaktiv ålder. De båda måtten uttrycker samma sak, fast på olika sätt.

I och med att de stora generationerna födda på 40-talet nu har gått i pension betyder detta att försörjningsbördan har ökat och att andelen personer i förvärsaktiv ålder minskat. Det vill säga relativt färre personer behöver försörja allt fler. Detta påverkar utvecklingen av förvärsinkomsterna per capita i kommunerna. Olika kommuner har olika utveckling i befolkningens åldrande, vilket medför att även utvecklingen av förvärsinkoms-

terna per capita blir olika. Kommuner där åldrandeproblematiken är extra stor begränsas således i sin tillväxt eftersom andelen äldre ökar fortare och relativt färre personer behöver försörja fler.

I riket är andelen i förvärsaktiv ålder 58 procent både 1993 och 2011, men över tiden har det skett en uppgång fram till cirka 2006. Därefter har andelen minskat och trenden är nedåtgående, se Figur 16.

Figur 16 Andel personer i förvärsaktiv ålder

Not: 20-64 år

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB

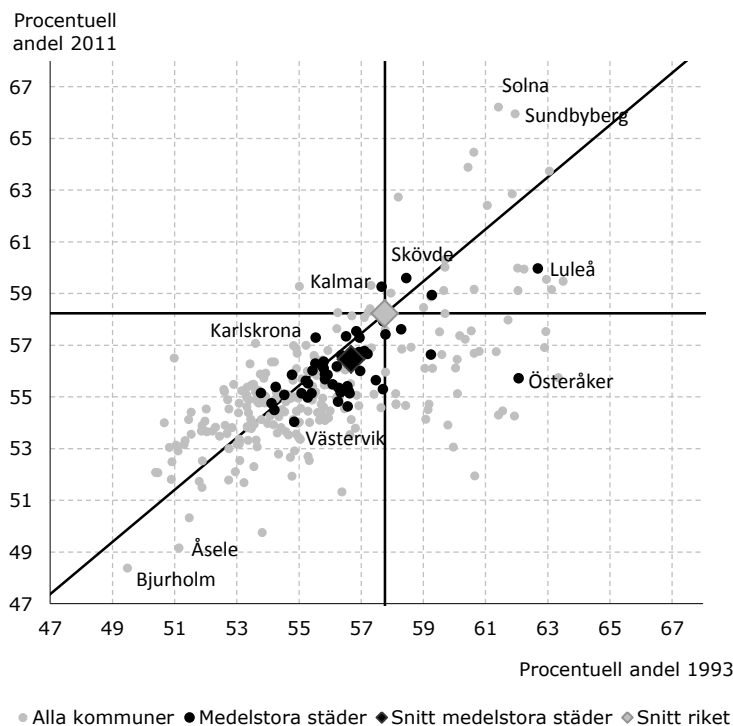
De medelstora städerna har haft en begränsande demografisk utveckling

I de medelstora kommunerna har utvecklingen varit likartad den i riket. Andelen personer i förvärsaktiv ålder är dock lägre än på riksnivå. Den negativa utvecklingen under de senaste åren har dessutom varit starkare. Från att andelen personer i förvärsaktiv ålder var 57 procent 1993 har andelen fallit till 56 procent 2011. Trenden framöver för de medelstora städerna är dessutom nedåtgående. Detta betyder att den demografiska utmaningen är större i de medelstora städerna än i riket och att tillväxten generellt har begränsats.

Denna bild framkommer tydligt när de individuella städerna jämförs med riket i Figur 17. De flesta av de medelstora städerna har haft en sämre utveckling än riket. Av de 50 städerna är det endast 12 kommuner som har haft en bättre utveckling än riket. Några städer som förstärkt sin position gentemot riket är Karlskrona, Kalmar och Nässjö. I resterande städer har den demografiska bördan ökat mer. Till exempel har andelen i förvärsaktiv ålder minskat från 62 till 55 procent i Österåker, och i Luleå har andelen minskat från 63 till 59 procent.

Trots denna svårare demografiska utmaning har de medelstora städerna upprätthållit sin tillväxttakt i förvärvsinkomster per capita jämfört med riket, förutom under ett par år kring millennieskiftet då lönerna i Stockholmskommunerna växte extra starkt.

Figur 17 Andel personer i förvärvsaktiv ålder 1993 och 2011

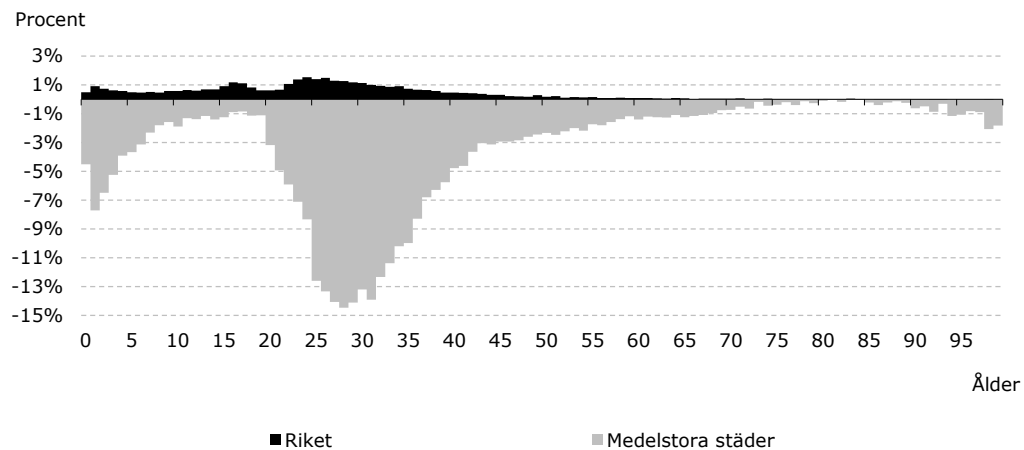

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Många yngre flyttar från de medelstora städerna

En viktig faktor som påverkar den demografiska utvecklingen är flyttningen till och från kommunen. En bidragande faktor till att andelen personer i förvärvsaktiv ålder minskar mer i de medelstora städerna är att många yngre och medelålders personer flyttar från städerna till andra delar i Sverige. Utflyttningen motsvaras inte av en lika stor inflyttning i dessa åldrar. Städerna förlorar därför invånare i förvärvsaktiv ålder gentemot övriga riket, se Figur 18. Detta negativa flyttnetto är ytterligare ett skäl, utöver själva åldersproblematiken, som medför att andelen i förvärvsaktiv ålder minskar mer i de medelstora städerna än i riket.

Figur 18 Relativt flyttnetto 2011, totalt och inrikes

Not: Det relativa flyttnettot är beräknat som nettoflyttningar som andel av folkmängden per ettårsklass.

Källa: Copenhagen Economics baserat på data från SCB

Litteraturlista

- Arena för tillväxt (2012), Sveriges nya geografi 2012.
- Arena för tillväxt (2013), Sveriges nya geografi 2013.
- Reglab, Vækstens anatomi – vækst og velstandsudvikling i mellemstore byer
- Sveriges Kommuner och Landsting (2005), Tillväxtens mekanismer – från ett lokalt och regionalt perspektiv
- Tillväxtanalys och Tillväxtverket (2010), Tillväxtfakta – så växer Sverige och dess regioner
- Wictorin, B. (2013), Förnyelse för framtiden – en rapport om lokal och regional omställning, Arena för tillväxt
- Wikner, G. (2009), Den demografiska öknen sprider sig över Sverige – konsekvenser av befolkningsutvecklingen fram till 2018, Svenskt Näringsliv

Bilaga A

Tabeller

Tabell A.1 Inkomster, sysselsättning och förvärvsaktiv befolkning

	Folkmängd, tusental		Förvärvsin- komst per capita, tusental		Förvärvsin- komst per sysselsatt, tusental		Sysselsättnings- grad, procent		Andel i för- värvsaktiv ålder, procent	
	1993	2011	1993	2011	1993	2011	1993	2011	1993	2011
Riket	8745	9443	88	160	214	357	71	77	58	58
Medelstora städer	1979	2031	85	149	208	339	72	78	57	56
Österåker	32	40	106	185	219	393	78	84	62	56
Nynäshamn	23	26	95	155	212	352	76	77	59	57
Enköping	36	40	86	157	202	342	74	81	57	57
Nyköping	48	52	88	153	211	344	73	80	57	55
Katrineholm	33	32	79	139	199	335	72	75	55	56
Strängnäs	28	33	87	161	211	362	73	81	56	55
Motala	42	42	81	143	209	345	70	73	56	56
Mjölby	26	26	79	147	196	330	73	79	55	56
Gislaved	30	29	84	149	188	322	79	82	56	56
Nässjö	31	29	79	141	197	323	74	79	54	55
Värnamo	32	33	85	156	189	332	80	84	56	56
Vetlanda	28	26	77	144	193	320	73	83	54	54
Ljungby	28	27	82	147	188	318	78	83	56	56
Kalmar	57	63	85	153	204	334	72	77	58	59
Oskarshamn	27	26	87	157	205	349	75	82	57	55
Västervik	40	36	78	138	196	325	72	79	55	54
Karlskrona	60	64	83	148	208	345	72	75	56	57
Ronneby	29	28	82	138	213	334	68	75	56	55
Karlshamn	31	31	87	144	215	341	70	77	58	55
Landskrona	36	42	82	133	216	343	67	67	57	58
Eslöv	28	32	82	147	194	332	74	77	57	57
Ystad	26	28	80	149	197	339	74	80	55	55
Trelleborg	37	43	83	145	203	335	72	76	57	57
Kristianstad	73	80	83	143	203	337	73	75	56	57
Ängelholm	36	40	84	156	205	345	74	81	56	56
Hässleholm	49	50	78	136	200	323	71	76	55	56
Falkenberg	39	41	76	142	187	317	75	82	54	55
Varberg	51	59	81	156	192	333	76	84	56	56
Uddevalle	48	52	84	147	215	337	69	77	57	56

Vänersborg	36	37	89	144	211	340	74	77	57	55
Trollhättan	52	55	90	148	224	355	70	72	58	58
Lidköping	36	38	83	154	198	336	75	81	56	56
Skövde	49	52	89	162	202	345	75	79	58	60
Falköping	32	32	77	140	186	320	76	79	54	55
Arvika	27	26	77	138	202	332	70	74	55	56
Karlskoga	33	30	89	147	224	351	70	77	57	55
Köping	26	25	83	145	214	342	68	76	57	56
Falun	55	56	91	156	214	343	75	79	57	57
Borlänge	48	49	88	145	219	339	69	74	58	58
Ludvika	29	26	83	146	236	343	65	77	55	55
Sandviken	40	37	87	153	211	360	71	76	57	56
Söderhamn	30	25	82	137	215	335	68	75	56	55
Bollnäs	28	26	80	135	209	319	70	77	55	55
Hudiksvall	39	37	84	144	213	329	70	79	56	55
Örnsköldsvik	59	55	84	153	210	347	72	80	55	55
Östersund	59	59	90	152	208	328	73	79	59	59
Skellefteå	76	72	87	150	214	334	72	80	56	56
Luleå	70	74	100	162	226	354	70	76	63	60
Piteå	41	41	91	156	226	347	70	78	58	57
Boden	31	28	91	149	215	338	74	78	57	57

Not: [Note]

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB

Tabell A.2 Årliga tillväxttakter och förändringar 1994-2011

	Förvärvsinkomst per capita (årlig tillväxttakt i procent)	Förvärvsinkomst per sysselsatt (årlig tillväxttakt i procent)	Sysselsättningsgrad (förändring i procentenheter)	Andel i förvärvsaktiv ålder (förändring i procentenheter)
Riket	4,5	3,7	5,3	0,5
Medelstora städer	4,2	3,5	5,5	-0,2
Österåker	4,1	4,4	6,0	-6,3
Nynäshamn	3,5	3,7	1,6	-2,6
Enköping	4,7	3,9	6,9	-0,5
Nyköping	4,1	3,5	7,0	-1,4
Katrineholm	4,2	3,8	2,5	0,4
Strängnäs	4,7	4,0	7,1	-1,0
Motala	4,2	3,6	3,5	0,8
Mjölby	4,8	3,8	6,5	0,6
Gislaved	4,3	4,0	2,8	0,0
Nässjö	4,4	3,5	5,2	1,4
Värnamo	4,6	4,2	3,7	0,0
Vetlanda	4,9	3,6	9,6	0,3
Ljungby	4,4	3,8	4,9	0,0
Kalmar	4,4	3,5	4,8	1,6
Oskarshamn	4,5	3,9	6,8	-1,2
Västervik	4,3	3,6	6,5	-0,8
Karlskrona	4,3	3,7	2,4	1,7
Ronneby	3,9	3,2	7,1	-1,2
Karlshamn	3,6	3,2	6,4	-2,4
Landskrona	3,4	3,2	0,4	0,7
Eslöv	4,4	3,9	3,1	0,3
Ystad	4,8	4,0	5,9	0,0
Trelleborg	4,1	3,6	4,5	-0,3
Kristianstad	4,0	3,7	2,2	0,2
Ängelholm	4,7	3,8	7,4	-0,2
Hässleholm	4,2	3,4	5,3	0,2
Falkenberg	4,9	3,9	7,3	0,6
Varberg	5,1	4,1	7,8	0,3
Uddevalla	4,2	3,1	8,6	0,0
Vänersborg	3,5	3,4	2,7	-1,5
Trollhättan	3,5	3,3	2,0	0,2
Lidköping	4,8	3,9	6,5	0,6
Skövde	4,6	4,0	3,4	1,1

Falköping	4,6	4,0	2,8	1,1
Arvika	4,4	3,6	4,9	1,1
Karlskoga	3,7	3,2	6,9	-2,0
Köping	4,2	3,3	7,7	-1,0
Falun	4,0	3,3	4,3	0,8
Borlänge	3,6	3,1	5,3	-0,7
Ludvika	4,2	2,5	12,4	0,5
Sandviken	4,3	3,9	5,1	-1,8
Söderhamn	3,7	3,1	6,7	-1,4
Bollnäs	3,8	2,9	7,2	-0,3
Hudiksvall	4,0	3,0	8,6	-0,6
Örnsköldsvik	4,5	3,6	7,5	-0,3
Östersund	3,8	3,2	5,6	-0,3
Skellefteå	4,1	3,1	7,8	-0,1
Luleå	3,5	3,1	6,2	-2,7
Piteå	4,0	3,0	8,7	-0,4
Boden	3,5	3,2	3,2	-0,2

Not: [Note]

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB

Tabell A.3 Privat sysselsättning, utbildning, arbetslöshet och flyttningar

	Andel sysselsatta i privat sektor, procent		Andel högutbildade, procent		Arbetslöshet, procent		Relativt flyttnetto, procent	
	1993	2011	1993	2011	2000	2011	1993	2011
Riket	55	67	11,1	24,6	6,2	6,7	0,4	0,5
Medelstora städer	53	63	8,6	19,4	6,9	7,6	0,1	0,1
Österåker	59	75	12,5	24,7	2,3	3,3	-0,7	0,2
Nynäshamn	44	69	8,1	15,4	2,3	5,2	-0,2	0,8
Enköping	56	66	8,4	18,2	5,2	5,2	0,1	0,6
Nyköping	49	65	10,0	20,4	6,3	7,0	0,4	0,4
Katrineholm	53	63	7,1	15,6	6,2	9,3	0,0	0,3
Strängnäs	55	68	11,1	22,9	5,4	6,6	1,4	0,7
Motala	54	63	7,0	15,3	6,0	9,8	0,4	-0,4
Mjölby	59	67	6,4	15,4	5,0	7,8	-1,0	0,9
Gislaved	73	75	4,9	11,0	3,0	7,3	0,3	-0,9
Nässjö	52	61	5,8	13,9	4,1	6,3	-0,6	0,1
Värnamo	60	68	7,0	15,6	3,0	6,3	-0,1	0,3
Vetlanda	65	71	5,7	13,4	4,3	4,8	-0,8	0,0
Ljungby	63	63	6,3	15,0	4,3	6,3	-0,6	-0,1
Kalmar	52	59	10,6	24,7	7,6	6,2	0,6	-0,1
Oskarshamn	53	66	7,1	15,6	6,0	5,2	-0,1	-0,2
Västervik	52	57	7,6	17,5	8,4	7,7	0,0	-0,3
Karlskrona	42	55	10,9	25,5	6,8	8,0	1,0	0,2
Ronneby	52	60	8,2	18,6	8,7	9,8	-0,1	-2,2
Karlshamn	56	61	7,4	18,9	7,3	8,5	0,2	0,0
Landskrona	59	67	7,1	16,6	8,5	11,6	0,5	1,0
Eslöv	58	65	7,3	18,5	6,0	5,9	-0,1	0,3
Ystad	54	64	10,0	22,3	6,8	6,3	1,1	0,5
Trelleborg	58	67	6,5	16,3	6,8	7,4	0,4	0,9
Kristianstad	51	62	10,7	22,1	5,4	7,5	0,1	0,1
Ängelholm	53	69	10,8	21,4	6,1	6,6	1,1	0,5
Hässleholm	56	65	8,8	17,9	6,3	8,3	-0,7	-0,1
Falkenberg	62	72	6,6	15,9	6,3	6,7	0,4	0,7
Varberg	55	65	7,9	20,1	6,6	5,1	0,5	0,6
Uddevalla	48	60	9,2	20,8	7,6	8,0	0,1	0,2
Vänersborg	45	56	10,2	20,4	6,9	8,0	-0,4	0,0
Trollhättan	60	62	7,8	19,3	7,8	10,7	-0,5	-0,1
Lidköping	56	63	8,5	19,9	5,0	6,6	-0,2	0,2
Skövde	54	61	10,0	21,7	5,6	6,7	0,3	0,4

Falköping	55	64	6,8	15,8	6,0	7,7	-0,6	0,4
Arvika	51	60	7,8	17,3	7,3	8,5	0,5	-0,2
Karlskoga	41	67	7,8	15,3	9,5	8,6	0,0	-0,1
Köping	57	66	5,5	13,3	7,6	9,1	-0,6	-0,4
Falun	47	57	13,0	25,7	6,8	6,5	-0,2	-0,2
Borlänge	45	63	6,9	16,4	8,6	6,6	0,6	-0,6
Ludvika	53	66	7,9	17,1	9,4	6,9	-0,2	-0,5
Sandviken	62	69	6,5	16,0	9,1	9,7	0,3	0,4
Söderhamn	49	62	6,3	13,2	9,6	10,2	0,8	-1,0
Bollnäs	47	63	6,4	14,7	10,9	9,9	-0,2	0,2
Hudiksvall	55	63	7,4	17,4	9,8	8,2	0,0	-0,3
Örnsköldsvik	59	65	7,4	20,2	8,6	9,4	-0,8	-0,3
Östersund	44	55	12,3	25,1	7,6	8,5	0,2	-0,3
Skellefteå	53	59	7,9	19,6	7,6	8,4	-0,3	0,0
Luleå	42	56	11,7	26,7	8,7	8,3	0,8	-0,4
Piteå	46	61	8,0	19,2	9,6	8,4	-0,4	0,1
Boden	28	47	12,2	23,0	7,6	8,0	-0,3	0,8

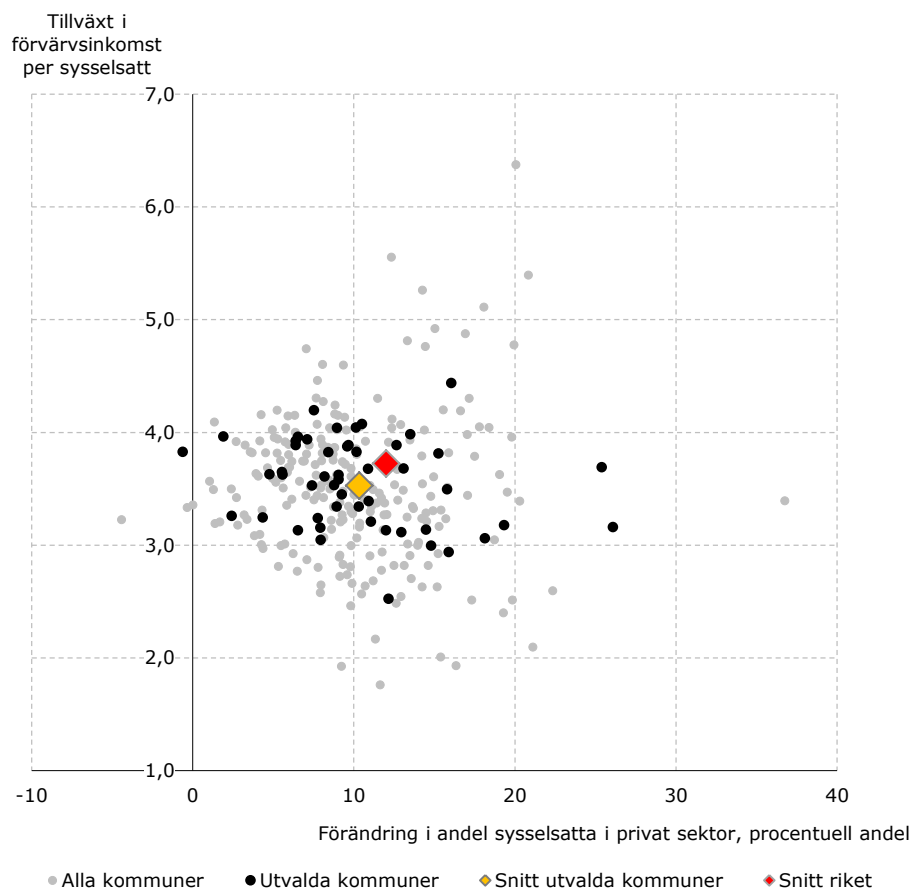
Not: [Note]

Källa: Copenhagen Economics baserat på SCB och Arbetsförmedlingen

Bilaga B

Figurer

Figur B.1 Samband mellan förändring i andel sysselsatta i privat sektor och tillväxt i förvärvsinkomst per capita

Note: [Note]

Source: Copenhagen Economics baserat på SCB